

Prof. dr hab. Andrzej J. Noras
Instytut Filozofii
Uniwersytet Śląski Katowice

Dziekanat
Wydziału Filozofii i Socjologii
wpłynęło dn. 07.01.2019 r.
podpis EP

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgra Krzysztofa Rojka

Wolność w kontekście determinizmu.

Analiza porównawcza teorii N. Hartmanna i R.H. Kane'a

(dla Rady Wydziału Filozofii i Socjologii UMCS)

Formułowany niejednokrotnie zarzut jakoby Nicolai Hartmann sztucznie problematyzował filozofię nie znajduje potwierdzenia wówczas, kiedy analizuje się jego rozumienie wolności. Właśnie w odniesieniu do tego problemu z całą mocą ukazuje się aktualność Hartmannowskiego rozumienia filozofii, co bez wątpienia udało się pokazać Autorowi dysertacji. Pan magister Krzysztof Rojek napisał pracę doktorską poświęconą dyskutowanemu również w Polsce problemowi wolności, ale dyskutowanemu raczej w perspektywie analiz prowadzonych przez myślicieli anglosaskich, nieuwzględniających rozwiązań nawiązujących do Kanta. Temat pracy pokazuje już wyraźnie, że Autor chce porównać dwa typy rozumienia determinizmu, odwołujące się do dwóch odmiennych tradycji filozoficznych. Jest to bardzo ambitne zadanie, które zostało wykonane – i na wstępie należy zaznaczyć, że z powodzeniem – pod kierunkiem dra hab. Andrzeja Niemczuka.

Dysertacja podzielona została na trzy części, spośród których pierwsza poświęcona została poglądom Nicolaia Hartmanna, druga – Roberta Hilarego Kane'a, zaś trzecia – porównaniu analizowanych koncepcji. Ponadto praca jest zaopatrzona w bardzo obszerne *Wprowadzenie*, którego celem jest ukazanie szerokiego tła problemowego rozważanej w pracy wolności woli, w *Zakończeniu*, będące zebraniem wyników analiz oraz *Bibliografię*.

Część pierwsza – *Nicolai Hartmann* – ukazuje problematykę wolnościową w ujęciu autora *Ethik*, przy czym Doktorant słusznie uznaje konieczność przeprowadzenia analiz dwutorowo: w kontekście ontologii oraz w kontekście aksjologii. Najkrócej bowiem rzecz ujmując Hartmann ujmuje wolność w świetle jej

ontologicznej możliwości i aksjologicznej konieczności. Hartmann podejmujący problem wolności w ramach ontologii to neokantysta marburski, który filozofię szkoły poświęca na rzecz powrotu do Kanta samego. Natomiast Hartmann analizujący problem wolności od strony aksjologicznej, to myśliciel wykorzystujący podstawowe idee Kantowskiej etyki formalnej, wzbogacone o osiągnięcia materialnej etyki Maxa Schelera. W jednym i drugim wypadku Hartmann ukazuje się jako myśliciel, który niewątpliwie ma wiele do powiedzenia, a Doktorantowi z pewnością udało się pokazać wszystkie niuanse Hartmannowskiego rozumienia wolności.

Sytuacja Autora dysertacji jest jednak inna wówczas, kiedy przystępuje do analizy wolności w ujęciu Roberta Hilarego Kane'a, czemu poświęcona jest druga część pracy. Odmienność sytuacji sprowadza się do dwóch kwestii. Po pierwsze, jest Kane w Polsce myślicielem niemal nieznanym, a zatem Doktorantowi – inaczej niż w odniesieniu do Hartmanna – przypada rola pioniera. Rola taka bywa niewdzięczna również dlatego, że czasem wymaga niezwykle złożonych analiz, jak ma to miejsce i tym razem. Po drugie, co pokazały już analizy przeprowadzone we *Wprowadzeniu*, różnica w rozumieniu wolności przez Hartmanna i Kane'a nie wynika tylko z różnic czasowych. Problem sprowadza się przede wszystkim do tego, że występuje tu raczej konfrontacja dwóch tradycji filozoficznych, albowiem punktem wyjścia rozważań Kane'a jest ujęcie wolności przez Williama Jamesa. Jednakże, co Autorowi udaje się doskonale pokazać, problem rozumienia wolności w tradycji, do której należy Kane, to problem właściwego zaklasyfikowania determinizmu (bądź indeterminizmu). Dlatego tak istotną rolę przypisuje On podziałowi dokonанemu przez Williama Jamesa w książce *The Dilemma of Determinism*, gdzie występuje mocny determinizm, słaby determinizm i indeterminizm (zobacz strona 169 pracy).

Część trzecia zawiera analizę porównawczą przedstawionych stanowisk, przy czym Autor podkreśla istnienie cech wspólnych przy jednoczesnym zwróceniu uwagi na odmienne inspiracje. Jeśli zaś zaprezentowane stanowiska są odmienne, to źródło ich odmienności postrzega Autor w istnieniu rozbieżności na gruncie ontologicznym.

Mgr Krzysztof Rojek napisał rozprawę, która niewątpliwie posiada bardzo dużo zalet i pozbawiona jest wad. Temat dysertacji należy uznać za dobrze sformułowany i wart wysiłku badawczego. Takie sformułowanie tematu potwierdza ogromną wiedzę

Doktoranta z zakresu filozofii wolności, który nie boi się podjąć analizy niezwykle złożonego problemu. Problem wolności jest bowiem niezwykle trudny i skomplikowany, a jednocześnie w ujęciu zaprezentowanym przez Autora dysertacji wymaga znajomości klasycznej filozofii niemieckiej, której reprezentantem jest Hartmann oraz tradycji filozofii amerykańskiej, do której przynależy Kane. Docenić trzeba nade wszystko to, że Doktorant, podejmując się analizy tak złożonego tematu, musiał mieć świadomość istniejących ograniczeń, co jednak w żaden sposób nie zraziło go do jego podjęcia. Zarazem jest to taki temat, który otwiera Doktorantowi pole do dalszych studiów nad dziejami problemu determinizmu. Chciałbym przede wszystkim podkreślić zdolność Doktoranta do postrzegania filozofii przez pryzmat problemów filozoficznych, co uznaję za najbardziej wartościową perspektywę przeprowadzonych badań. Jest to perspektywa niezwykle owocna, a jej źródłem jest doktryna wyznaczona przez Wilhelma Windelbanda i kontynuowana między innymi przez Nicolaia Hartmanna.

Strona formalna pracy potwierdza wysokie kompetencje jej Autora. Praca pod względem językowym napisana jest poprawnie, aczkolwiek nie udało się Autorowi nie popełnić błędu, co z konieczności należy odnotować. Mianowicie na stronie 13 znajduje się informacja, jakoby Hartmann urodził się w roku 1892. Tymczasem prawdą jest, że Nicolai Hartmann urodził się dziesięć lat wcześniej – co jest zresztą ważne również w kontekście historycznym, bo rewolucja rosyjska 1905 roku zmusiła go do opuszczenia Rosji i udania się do Marburga. Gdyby Hartmann urodził się dziesięć lat później, mógłby do Marburga nie trafić. Co najmniej kontrowersyjną jest informacja znajdująca się na stronie 14 rozprawy, jakoby Hartmann uważał się za ucznia Maxa Schelera. Oczywiście, starszy osiem lat od Hartmanna Scheler w jakiejś mierze wpłynął na jego aksjologię, ale już tylko analiza wartości pokazuje, że źródłem ich Hartmannowskiego rozumienia nie jest koncepcja Schelera. Dla Schelera byt wartości jest bytem irrealnym, zaś dla Hartmanna – jak powszechnie wiadomo – bytem idealnym. Rozumienie wartości etycznych jako bytu idealnego wiąże się z badaniami nad Platonem, stanowiącymi istotny element doktryny marburskich neokantystów. Pytanie jest szersze i budzi szereg kontrowersji, a mianowicie jest to pytanie o stosunek Hartmanna do fenomenologii. Osobiście nie rozstrzygałbym go na

rzecz zależności Hartmanna od fenomenologów, a raczej na korzyść zbieżności interesów. Hartmann wychodzi z neokantyzmu szkoły marburskiej, ale próbuje go przekroczyć na rzecz filozofii samego Kanta. Nie wolno jednak zapominać, iż bardzo często nie bierze się pod uwagę faktu, że taka jest również perspektywa problemowa fenomenologii Edmunda Husserla. Jednakże relacja między filozofia Kanta a Husserla to niestety ciemna karta naszej rodzimej historii filozofii.

Wniosek: biorąc pod uwagę trafność podjętego tematu badawczego i jego rzetelne opracowanie uznaję, że rozprawa doktorska mgra Krzysztofa Rojka spełnia wymagania stawiane tego rodzaju pracom awansowym. Tekst jest źródłowo bardzo dobrze udokumentowany, analizy natomiast są poprawne pod względem metodologicznym. Dlatego z całym przekonaniem **wnoszę o dopuszczenie** Autora rozprawy do dalszego etapu postępowania w przewodzie doktorskim. Ponieważ jednak jestem przekonany, że dysertacja mgra Rojka odbiega od standardowych prac doktorskich, wnoszę o wyróżnienie pracy poprzez skierowanie jej do druku.

Katowice, styczeń 2019

